

- А.Щербакова. Сост. Н. Копелянская. — М., 2012. — С. 29–39. — Розділ 3. Педагогіка.
7. Гохстрат Е., Гейн А. В. Теорія навчання Девіда Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч / Музейний простір // Київ, 2015 — 96 с.
 8. Колесникова И. А. Основы андрогогики: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / И. А. Колесникова, А. Е. Марон. — М.: Академия, 2003. — 177 с.
 9. Колесникова И. А. О феномене музейной педагогики / И. А. Колесникова // Художественный музей в образовательном процессе — СПб.: Спец. Лит., 1998. — С. 6–15.
 10. Колосова И. М. О значении термина «музейная педагогика» в теории и практике современной деятельности российских музеев / И.М. Колосова // Музей. Образование. Культура. Процессы интеграции. — М., 1999. — С. 14–21.
 11. Культурологія. Історія світової культури: Учеб. Посібник для вузів / А. М. Макарова, Л. А. Никитич, Н. С. Кривцова, та ін; Під ред. Проф. А. Н. Макарової. - М.: Культура і спорт, ЮНИТИ, 1995. - 224 с.
 12. Мастеница Е. Н. Музейная среда в формировании человека культуры / Е. Н. Мастеница // Эстетическое развитие ребенка в музейной среде и современные образовательные технологии. — СПб.: Изд. Гос. Эрмитажа, 2000. — С. 51–53.
 13. Мастеница Е. Н. Музей и посетитель / Е. Н. Мастеница, Л. М. Шляхтина // Михайловская пушкиниана. Сб.ст. — М.: Гос. музей-заповедник «Михайловское», 2001. — Вып. 19. — С. 5–16.
 14. Музей как пространство образования: игра, диалог, культура участия / [Отв. ред. А. Щербакова, сост. Н. Копелянская]. — М., 2012. — 176 с.
 15. Приставка Т. А. Педагогические условия формирования у школьников исследовательской культуры средствами музейной коммуникации / Т. А. Приставка // XXVIII Всероссийский семинар «Музей и подрастающее поколение». Сб. материалов. — М.: МГДД(Ю)Т, 2006. — 72 с.
 16. Столяров Б. А. Музейная педагогика: история, теория, практика. — М.: Высшая школа, 2004.
 17. Столяров Б. А. Художественный музей и система образования: концепция педагогического взаимодействия / Б. А. Столяров, А.Г.Бойко, Н. Д. Рева. — СПб.: Изд-во Гос. Рус. Музей, 1995. — 67 с.
 18. Юхневич М. Ю. Я поведу тебя в музей: Учеб. пособие по музейной педагогике / Ю. М. Юхневич. — М.: М-во культуры РФ. Рос. ин-т культурологии, 2001.
 19. Юхневич М. Ю. Педагогические, учебные и детские музеи России / Ю. М. Юхневич. — М.: Просвещение. 1991. 165 с.
 20. Юхневич М. Ю. Разработка понятия «музейная педагогика» в зарубежном музееведении / Ю. М. Юхневич // сб.: Музееведение. Вопросы теории и методики. Труды НИИ культуры, т.156. М., 1986.

Рибка Наталія Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та методології науки Одеського національного політехнічного університету

УДК141.2+141.3+316.4.063.6

«КРЕАТИВНА ДЕСТРУКЦІЯ» ЯК УПРАВЛІНСЬКА ТЕХНОЛОГІЯ

Трансформації, яким піддається українська економіка та політика, можуть бути інтерпретовані крізь призму теорії Й. Шумпетера «креативна деструкція». З'ясування філософських засад теорії «креативної деструкції» виявляє істотну роль цього феномена в соціальному бутті, відкрити перспективи подальшого вивчення окремих аспектів

«креативних деструкцій», розробляти соціальну політику, яка враховує деструктивні явища в сучасному українському суспільстві.

Ключові слова: креативна деструкція, креативність, творчість, соціальні технології, управлінські технології.

«КРЕАТИВНАЯ ДЕСТРУКЦИЯ» КАК УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ

Трансформации, которым подвергается украинская экономика и политика, могут быть интерпретированы сквозь призму теории Й. Шумпетера «креативная деструкция». Выяснение философских основ теории «креативной деструкции» проявляет существенную роль этого феномена в социальном бытии, открыть перспективы дальнейшего изучения отдельных аспектов «креативных деструкций», разрабатывать социальную политику, которая учитывает деструктивные явления в современном украинском обществе.

Ключевые слова: креативная деструкция, креативность, творчество, социальные технологии, управленческие технологии.

«CREATIVE DESTRUCTION» AS THE MANAGEMENT TECHNOLOGY

Transformation faced by the Ukrainian economy and politics, can be interpreted through the prism of the theory of Joseph Alois Schumpeter's "creative destruction". The philosophical foundations of the theory of "creative destruction" reveals the essential role of this phenomenon in social life, to open prospects for further study of certain aspects of "creative destruction", to develop social policies that take into account the destructive phenomena in the Ukrainian society.

Keywords: creative destruction, creativity, creative, social, technology, management technology.

Постановка наукової проблеми та її значення. Глобалізація суспільства вимагає підвищення ефективності у вирішенні соціальних проблем, існує упередженість у тому, що тільки завдяки технологізації сфери соціального управління можливе ефективне формування соціальної політики.

Отже великий науковий, а особливо практичний, інтерес викликає визначення сутності тих соціальних технологій (інформаційних, навчальних, політичних, управлінських та інших), що зараз найбільш поширені.

Серед соціальних технологій найбільш відомими є управлінські соціальні технології, а оскільки Україна обрала європейський вектор розвитку, то можна прогнозувати запровадження в Україні для вирішення соціальних проблем саме тих управлінських технологій, що пройшли апробацію на Заході, наприклад, таких як «креативні деструкції» [10, 12], «шокова терапія» [15], «вікна Овертона» [7], «міфотворення» [4], «мережева війна», створення «e-government» та інші.

Але впровадження управлінських практик неоліберального капіталізму, а особливо тих негативних наслідків, які вони породжують (така економічна політика продукує зростання нерівності в суспільстві, коли багаті багатіють за рахунок бідних) [8], викликають хвилю критики та аргументовані сумніви, щодо доцільності та гуманності їх використання [8]. Також, подібні управлінські технології при їх використанні правлячою елітою надає їм (елітам) додаткові можливості управління суспільством і окремою людиною, адже технології можуть змінити методи регулювання, але не змінює їх суті.

Це, в свою чергу, породжує нові форми маніпулювання суспільством за допомогою сучасних технологій комунікацій, масової культури, політичного процесу [6]. Б. Барбер підкреслює ризикогенність таких нових технологій, адже вони стають «провідниками більш небезпечної тиранії» [18], при якій «піддані стають співучасниками свого власного жертвопринесення і в якій поневолення є результатом не намірів, а обставин» [18].

Прикладами таких «креативних деструкцій» можна вважати руйнування – не тільки символічне, але й реальне (звільнення, реформування, створення нових інституцій – Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України, Національне

агентство із забезпечення якості вищої освіти та інші; новітні, інноваційні, навіть креативні заходи щодо впровадження змін – люстрація (у тому числі очищення влади, через ілюстрування у смітєвих баках), оптимізація та реструктуризація мережі медичних закладів через їх закриття; розвиток освіти та науки через зменшення фінансування, яке пояснюється сприянням конкурентоспроможності науковців та викладачів та багато-багато інших прийомів та заходів).

Серед бізнесових еліт вже панує ідея «креативного менеджменту», а «креативна деструкція» розглядається як одна з найефективніших технологій. Відомий український бізнесмен та політик Г. В. Балашов у своєму блозі [2] активно пропагує цю ідею: «Якщо громадяни України хочуть бути багатими, вони повинні зруйнувати застарілу структуру армії і служб безпеки, знищити рабство конторського раба. Ми зобов'язані зруйнувати всі бар'єри до нових технологій, причому бар'єри повинні бути знищені всюди – у школах, лікарнях, збройних силах, банках...». У наукових колах також констатують, що в Україні, за термінологією Й. Шумпетера, відбувалися процеси «руйнації» системи, що існувала за радянських часів [12].

Як зазначають у своєму дослідженні Л. В. Мурейко та М. В. Бахтин [3] неможливо обійтися без автоматично виконуваних актів думки, неможливо і забезпечити їх повний контроль з боку свідомості, тому сьогодні є дуже актуальними питання технології функціонування думки, особливо на стадії її формування та в умовах, коли ускладнюються технічні засоби масової комунікації, набувають особливі можливості трансформації свідомості, як суспільної так і індивідуальної. Автори стверджують, що відповідальність за формування ціннісних орієнтирів свідомості має лежати на еліті, яка несе відповідальність за ризики при відпущення «на волю» актів інтерпретації зазвичай несвідомо, автоматично передбачуваних підстав організації людського життя [3].

Мега статті. Можна стверджувати, що ідея «креативного управління», «креативного менеджменту» та породжені ними технології все глибше проникають у суспільну свідомість, стають наукою, яка з року в рік нарощує свій емпіричний і практичний потенціал. Дослідити генезу подібних концепцій (на прикладі «креативних деструкцій») із метою їх концептуалізації, філософського осмислення, можливостей коректування і стало метою нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Ідеї, що передують появі понять «креативна деструкція» (нім. *Schöpferische Zerstörung*, англ. *Creative Destruction*) та його синонімів – «руйнування, що творить», «креативна руйнація», «творча руйнація» мають походження з робіт філософів – Г. Гегеля, К. Маркса, М. Вебера, а вже пізніше були переосмислені, поняттєво оформились та концептуалізувались із економічною орієнтацією В. Зомбартом, Й. Шумпетером та іншими.

Але в історії людства (у дофілософські періоди також) думка про єдність руйнування та творення у Всесвіті (стихійна діалектика) була широко представлена: індуїстський бог Шива, який представлений як одночасний руйнівник і творець; ідеї давньокитайської натурфілософії інь-янь, образ давньогрецького міфічного Діоніса, який одночасно був і «згубно творчим» і «творчо руйнівним». Завдяки представникам німецького романтизму та класичної німецької філософії походження поняття «креативна деструкція», так і того смислу, що за ним стоїть, пов'язано саме з німецькою філософською та економічною думкою) Й. Г. Гердеру, А. Шопенгауеру, Ф. Майєру, Ф. Ніцше, уявленням Г. Гегеля та К. Маркса ідеї стихійної діалектики давніх цивілізацій розповсюдились, утвердились та була певним чином трансформовані [10].

У філософських термінах поняття «творче руйнування» близьке до поняття Г. Гегеля «зняття» (нім. *Aufheben*), та має походження від діалектики Г. Гегеля, який писав про єдність і боротьбу протилежностей. Філософська категорія «зняття», як одна з центральних категорій філософії Г. Гегеля, є одночасно і однією з найбільш складних для розуміння. Гегелівське тлумачення основного сенсу «зняття» полягає у виявленні зв'язку з концепцією розвитку як боротьби протилежностей, у якій «зняття» виступає як результат цієї боротьби, завдяки якому

ця суперечність примиряється і таким чином з'являється нова якість. У Г. Гегеля «зняття» визначає і характер цієї боротьби: поява нової якості відбувається шляхом заперечення попереднього. Однак це заперечення не є синонімом «скасування»! Утримуючи в собі момент заперечення, «зняття» не зводиться до нього: «зняття» стверджує зв'язок, єдність речей і явищ. У цьому сенсі «зняття» є запереченням заперечення і відрізняється від нього лише тим, що останнім фіксує сам процес, а «зняття» – його результат.

Пізніше ідея про перманентну присутність руйнацій у суспільному житті, була висунута К. Марксом. У своїх ранніх роботах К. Маркс, пояснюючи кризових тенденції капіталізму, використовує формулювання – «вимушене руйнування маси продуктивних сил», ці ідеї були інтерпретовані як ідеї творчого руйнування або знищення (*нім. Vernichtung*).

В. Зомбарт [14] висловлює думку про те, що при капіталістичному способі виробництва разом із руйнуванням зростає творчий дух, тим самим він поєднує процеси творення та руйнації, закладаючи засади до створення терміну «creative destruction».

Концептуалізація поняття відбувається у роботах Й. Шумпетера [17], якого вважають творцем ідеї «креативної деструкції». Поняття «творче руйнування» дуже тісно пов'язане з економікою, оскільки воно пояснює багато рушійні сили індустріальних змін. Наприклад, перехід від конкурентоспроможного ринку до монополістичного і навпаки. Й. Шумпетер називав інноваційні нововведення підприємців силою, яка могла б забезпечити довгострокове економічне зростання компанії, руйнуючи старі цінності монополістичних компаній. В роботах Шумпетера [17], саме в тих, де відбувається становлення теорії, йдеться про руйнування виробництв, виробничих процесів, фірм, концернів та промислових галузей, але не йдеться про те, що «креативні деструкції» це соціальна технологія, яку доцільно використовувати спеціально.

Отже, під «креативною руйнацією», «творчим руйнуванням» (creative destruction) розумілась така ситуація, коли технічний прогрес в одній з галузей економіки веде до зниження вартості існуючого капіталу в інших галузях. Але не можна вважати, що творці «креативної деструкції», намагались створити соціальну технологію, запроваджувати її, вони лише термінами діалектики описували процеси, що відбувались із монополістичними компаніями в умовах капіталізму.

Найшла закріплення та підтримки ідея «креативної деструкції» у філософії постмодерна. Переосмислюючи онтологічні концепції М. Гайдегера «деструкція», Ж. Дерріда популяризував та розповсюдив її у різних сферах суспільного буття вигляді концепції «деконструкції», але у сучасному суспільно-політичному житті, мистецтві, відбувається ренесанс справжнього і піднесеного, а концепції постмодернових «деконструкції», «деструкції» вичерпали себе та піддаються нищівній критиці. У філософських роботах деструктивність перестає трактуватися як універсальний феномен, неминучий і необхідний для динаміки розвитку суспільства [9, 16].

Подальше осмислення та критика ідеї концепції «креативної деструкції», як соціальної деструкції, відбувається в роботах Адорно, Хоркхаймера, Маркузе, Фромма. Вони розглядають – цивілізацію – як деструкцію, вказуючи на те, що сприймався раніше людством шлях удосконалення виявився шляхом самознищення. У роботах Маркузе і Фромма концепція соціальної деструкції набуває політизовану і антропологізоване забарвлення, можливих шляхів з історичного глухого кута сучасності [5].

Крім того, вищезазначені тенденції розвитку технологічності в творчості свідчать про те, що ставлення до творчої діяльності як до технологічного проекту, у якому витісняється всечуттєве, природне тазмістовне, таїть в собі загрозу вихолощення самої суті творчості [13, с. 81]. Ці процеси мають відображенні у факті застосування двох термінів «творчій» та «креативний», поняття «креативний», яке у семантичному сенсі, протиставляється істинній творчості [1], та визначається як несправжня творчість [13].

Досліджуючи семантичний сенс використання понять «творчій» та «креативний» Азарова [1, с. 25] зауважує: «творчість обов'язково стверджує новизну як позитивну цінність; концепт

креативності теж корелює з новизною, але сам концепт новизни зазнає суттєвих змін. Прийнятою нормою креативності стає відхилення від норми, тому поняття традиції виганяється з концепту креативність. З новизною і комбінаторикою пов'язана і потенційна співвідносність з системою, якщо творчість, предикатом якого був онтологізм, часто претендувало на системність, то креативність, будучи дискретної діяльністю, байдужа до концепту система і системного мислення». Саме тому, деструктивною може бути тільки «креативна» діяльність, а не «творча».

Отже технологія «креативної деструкції» на надає гарантії навіть у тому, що «руйнування» виявляться істинно творчими: «...креативність є невідчужуваною, капітал зводить креативність до симулювання. Дане симулювання проявляється в трансформації творця в фахівця, культури – в інформацію, креативних благ – в новизну симулякра. Дане явище виступає як форма прояву «суспільства споживання» [11, с. 127].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, слід зазначити, що концепція «креативної деструкції» має філософське походження танабула сучасного звучання у роботах економістів, і в цьому процесі конкретизації діалектичний зміст був втрачений, але набуло нового постмодерністського змісту, який зводиться до псевдотворчих «руйнувань заради самого руйнування», які здебільшого мають провокативний або декларативний характер, але іноді набуває відверто антигуманних рис.

З огляду на все вище сказане, «креативну деструкцію» можна розглядати як соціальну управлінську технологію, аледоцільність використання «креативної деструкції», як управлінської технології сумнівна. Оскільки «креативна деструкція», як управлінська технологія, широко використовуються у всьому світі та мають впливові лобі, то необхідно активно досліджувати феномени, які виникають внаслідок «креативного руйнування», виробляти достовірні прогнози та попереджати про руйнівні наслідки, визначати та запропоновувати альтернативні шляхи трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Н. М. Креативность как слово и как концепт/ Н. М. Азарова // Критика и семиотика.–2014. – №21.–С.21-30.
2. Балашов Г. В. Украина будущего II. Разрушение / Г. В. Балашов // <http://blog.i.ua/user/4053370/895718/>.
3. Бахтин М. В. Постмодерн: через разрушение «структуры» – к выявлению элементарных актов мышления/ Л. В. Мурейко, М. В. Бахтин // Вестник МГОУ. Серия: Философские науки. –2014. – № 4.–С.51-64.
4. Бондаренко Ю. О. Міфотворення як соціальна технологія/ Ю. О. Бондаренко // Соціологічні студії. – 2012. –№ 1. – С. 11-16.
5. Борисова Г. А. Социальная деструкция как универсальный феномен жизни общества (позиция Франкфуртской школы) Г. А. Борисова // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова. –2007. – №2 –С.230-234.
6. Вершинин М. С. Политическая коммуникация в информационном обществе: перспективные направления исследований/ М. С. Вершинин «Актуальные проблемы теории коммуникации». Сборник научных трудов.– СПб. – Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 253-270.
7. Володенков, С. В. Окно Овертона манипулятивная матрица политического менеджмента [Текст] / С. Володенков, С. Федорченко // Обозреватель –Observer. –2015. – № 4 (303). – С. 83-93.
8. Гжегож В. Колодко Опыт Польши может быть полезен для Украины / В. Гжегож // Научный журнал “Экономика Украины”. –2015. –№6 (635). –С.39.
9. Гобозов И. А. «Кому нужна такая философия?! От поиска истины к постмодернистскому трéпу»/ И. А. Гобозов. – М.: ЛИБ-РОКОМ, 2010. – 200 с.

© Рудой В. В.

10. Дмитриев С. Г. О становлении теории «созидательного разрушения»// Креативная экономика. – 2011.– № 12(60). – С. 46-50.
11. Дьяченко О. В. Деструктивная природа креативной деятельности/ О. В. Дьяченко // Вестник Челябинского государственного университета. 2013. –№ 15 (306). Экономика. –Вып. 41. –С. 121-128.
12. Егоров И. Процессы "творческого разрушения" и развития экономики в независимой Украине / И. Егоров, Н. Линчевская // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. –2013. –№145. – С.8-10.
13. Зинченко И. С. Проблема подлинности творческой деятельности в современной культуре/ И.С. Зинченко// Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. –2013. –№4-2(30).–С.78-84.
14. Зомбарт В. Евреи и экономика / В. Зомбарт // Собрание сочинений в 3 т. – СПб.: Издательство «Владимир Даль», 2008. – Т. 2. – С.430.
15. Кляйн Н. Доктрина шока. Расцвет капитализма катастроф/ Н. Кляйн– М.: Добрая книга, 2009. – 656 с.
16. Сокал А. Интеллектуальные уловки критика современной философии постмодерна/ Ален Сокал, Жан Брикмон / Перев. с англ. Анны Костиковой и Дмитрия Кралечкина. Предисловие СП. Капицы–М:"Дом интеллектуальной книги", 2002. – 248 с.
17. Шумпетер Й. А. Капитализм, Социализм и Демократия / Й. А. Шумпетер: Пер. с англ. / Предисл. и общ.ред. В.С. Автономова. – М.: Экономика, 1995. – 540 с. // http://www.libertarium.ru/lib_capsocdem_7.
18. Barber V. Three Scenarios for the Future of Technology and Strong Democracy // Political Science Quarterly, Winter 1998-1999. –Vol. 113. –№ 4, –p. 581-582.

Рудой Вадим Владимирович – аспирант кафедры философии, социологии и социокультурного менеджмента Государственного учреждения “Южноукраинский национальный педагогический университет им. К. Д. Ушинского”, Одесса .

УДК 130. 2. - 316. 32

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕВИАЦИЙ В ОБЩЕСТВЕ: ПОНЯТИЕ, ПРИРОДА, ПРЕДСТАВЛЕНИЕ

Статья посвящена раскрытию социокультурных характеристик девиаций в обществе на основании выяснения понятия, природы и представления о девиации и девиантности. Основываясь на потребности радикального переосмысления творческого активного человека и его творческой среды со всеми ее составляющими и компонентами, обосновывается необходимость преобразования представлений о девиации в направлении выявления ее именно творческих и креативных особенностей и возможностей.

Ключевые слова: девиантность, девиация, социальная норма, творческая личность, самореализация личности.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕВІАЦІЙ В СУСПІЛЬСТВІ: ПОНЯТТЯ, ПРИРОДА, УЯВЛЕННЯ

Стаття присвячена розкриттю соціокультурних характеристик девіацій в суспільстві на основі прояснення поняття, природи і уявлення про девіацію та девіантність. Грунтуючись на потребі радикального переосмислення творчо активної людини в її творчого середовища з усіма складовими і компонентами, обґрунтовується необхідність перевтілення уявлень про девіації в напрямі виявлення її саме творчих та керативних особливостей та можливостей.